

КИРИЯ Тимур Іванович,

курсант Харківського національного
університету внутрішніх справ;

ЧЕРНЯЄВ Кирило Олексійович,

курсант Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ЛАЗАРЄВ Віктор Вікторович,

професор кафедри теорії та історії
держави і права Харківського
національного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Свобода пересування є одним із фундаментальних прав людини, закріплених як у Конституції України, так і в міжнародно-правових актах, зокрема у Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про цивільні і політичні права. Однак це право не є абсолютним і може бути обмежене в інтересах національної безпеки, громадського порядку чи захисту прав інших осіб.

З початком повномасштабної збройної агресії проти України питання легітимного обмеження свободи пересування набуло особливої гостроти. Запровадження правового режиму воєнного стану зумовило необхідність пошуку балансу між забезпеченням безпеки держави та збереженням сутності прав людини. Теоретико-правовий аспект цієї проблеми полягає у визначенні меж втручання держави у приватну сферу.

У межах сучасної юриспруденції права людини розглядаються як природжені, невід'ємні та невідчужувані властивості, що належать індивіду внаслідок самого факту його народження. Свобода пересування за своєю правовою природою належить до природних прав, оскільки вона зумовлена біосоціальною сутністю людини і не потребує дозволу чи санкціонування з боку держави для свого існування.

У статті 33 Конституції України [1] закріплено право людини, яка знаходиться на законних підставах на території України, вільно та безперешкодно пересуватися, вибирати місце проживання, а також вільно залишати територію України, окрім випадків передбачених законодавством;

Розбираючи норму конституції можна знайти тлумачення поняття «На законних підставах» у Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [2].

Законними підставами перебування на території України іноземців та осіб без громадянства для реалізації своїх прав на свободу пересування та вільний

вибір місця проживання в Україні є підстави, встановлені Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [3] або Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [4], стаття 5 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [2].

У статті 64 Конституція також закріплено можливість обмеження даного права, в умовах воєнного або надзвичайного стану.

У статті 2 Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [2] закріплена гарантія відповідно Конституції.

Відповідно до статті 12 Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [2] законодавче регулювання свободи пересування передбачає низку обмежень, зумовлених територіальними чинниками або спеціальним правовим статусом особи. Просторовий аспект цих обмежень охоплює зони з особливим режимом доступу, зокрема прикордонні смуги, військові об'єкти, приватні володіння, а також території, де запроваджено режими воєнного, надзвичайного стану або особливі умови у зв'язку з епідеміологічною загрозою.

Суб'єктивний критерій обмежень поширюється на осіб, які відбувають покарання, перебувають під слідством, адміністративним наглядом або проходять строкову військову службу. Крім того, право на пересування може бути обмежене для осіб, які підлягають примусовій госпіталізації, іноземців із нерегульованим правовим статусом та осіб, які претендують на отримання статусу біженця.

Співвідношення з національною ідентичністю. Особливого значення набуває взаємозв'язок обмежень із захистом національної ідентичності. В умовах війни національна ідентичність є не лише соціокультурною категорією, а й об'єктом правового захисту. Обмеження свободи руху (наприклад, заборона виїзду певних категорій громадян за кордон або контроль за переміщенням у прикордонних районах) спрямовані на:

1. Збереження людського капіталу як носія національної ідентичності.
2. Забезпечення спроможності держави до самозахисту, без якого існування нації як політичного суб'єкта стає неможливим.
3. Захист територіальної цілісності, що є фізичним простором функціонування ідентичності.

Право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні є складним нормативним конструктом, де конституційні гарантії перебувають у діалектичній взаємозалежності з вимогами національної безпеки та правовим статусом особи. Визначення «законних підстав» перебування на території держави виступає первинним фільтром легітимації цього права, що підкреслює регулятивну роль держави у забезпеченні правопорядку. Водночас системний аналіз обмежень, передбачених як територіальними чинниками, так і спеціальним статусом суб'єктів, свідчить про те, що свобода руху в сучасних умовах не може розглядатися як абсолютна категорія. Особливого академічного значення набуває трансформація цього права в умовах воєнного чи надзвичайного стану, коли через механізм ст. 64

Конституції України відбувається зміщення акцентів від індивідуалістичного розуміння свободи до її колективного, державницького виміру.

У цьому контексті обмеження свободи пересування набувають глибинного онтологічного змісту, перетворюючись на інструмент захисту національної ідентичності. Вона постає не просто соціокультурним феноменом, а фундаментальним об'єктом правової охорони, де збереження людського капіталу як живого носія ідентичності стає передумовою збереження нації як такої. Таким чином, контроль за міграційними процесами та переміщенням громадян у межах прикордонних смуг чи зон особливого режиму є не лише заходом адміністративного впливу, а стратегічним засобом забезпечення спроможності держави до самозахисту. Захист територіальної цілісності в такий спосіб інтерпретується як збереження фізичного та правового простору, у якому ідентичність може функціонувати та розвиватися. Отже, сучасна правова доктрина України розглядає свободу пересування через призму розумного балансу, де тимчасове обмеження особистої мобільності визнається необхідною ціною за збереження суверенітету та права нації на існування в історичній перспективі, що робить такі обмеження не лише юридично обґрунтованими, а й аксіологічно виправданими.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що право на свободу пересування в Україні виступає важливою гарантією прав людини, як частина національної безпеки держави, що включає в себе національну ідентичність. Нормативне регулювання права особи на пересування сьогодні постає не просто механізмом контролю, а стратегічним запобіжником, де баланс між приватним правом та публічним інтересом є необхідною передумовою збереження національної ідентичності держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.02.2026).
2. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання: Закон України від 11 груд. 2003 р. № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1382-15> (дата звернення: 02.02.2026).
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 верес. 2011 р. № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3773-17> (дата звернення: 02.02.2026).
4. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08 лип. 2011 р. № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3671-17> (дата звернення: 02.02.2026).

